

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת בהעלותך תשע"ו:

בדין תיקון ברכה לאחר חתימת התלמוד

- א. כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות¹ ברכת בתולים כתב בעל הלכות ברוך אשר צג וכו' ואפשר שברכה זו תיקנוה הגאונים ז"ל וכו'.
- ב. ותמהו האחרונים דבפ"ק דקידושין כתב הרא"ש² (לגבי ברכת הכהן בפדיון הבן) וז"ל: "ובאשכנז וצרפת לא נהגו לברך ברכה זו ולא מצינו שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמ' כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא מצינו שנתחדשה ברכה וכו'", ונמצא לכאן שדברי הרא"ש סותרים אלו לאלו, דלגבי ברכת בתולים סתם כבה"ג, ואילו לגבי ברכת פדיון הבן כתב שאין לחדש ברכה אחר חתימת הש"ס, וצ"ע³.
- ג. והנה באו"ח⁴ לגבי חובת אמירת יעלה ויבוא כתב הרמ"א שמי ששכח לומר לא ישלימנו כשאומר הרחמן לאחר בהמ"ז, שאף שאת אמירת על הניסים משלים שם (ואומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'), מ"מ את יעו"י שיש בו אזכרות א"א להשלים שם.
- ד. ותמהו כבר האחרונים, הלא מותר לבקש בקשות וכו' שיש בהם אזכרות, וא"כ מדוע אסור להוסיף את אמירת יעו"י בבקשות שלאחר ברכת המזון.
- ה. וכתב שם בבה"ל בשם הבגדי ישע שמכיון שכוונת האדם לצאת בזה ידי חובתו גרע טפי, וחשיב ככרכה לבטלה.
- ו. וביאור הדברים הוא כמו שכתב בחוות דעת שההבדל בין ברכה לבטלה לבקשה בעלמא אינו בנוסח (דהלא שרים פיוטים שנאמר בהם ברוך ה' יום יום וכו'), אלא שכל שאומרו בתורת חיוב גרע, עייש"ה.
- ז. ועדין צ"ב דהלא מי שלא אמר זכרנו וכו' חוזר כל שלא סיים הברכה, אף שמזכיר השם, ומה בין זה ליעו"י, אלא דיש לחלק בפשיטות, דכל שלא אומר ברכה בפנ"ע אין כאן ברכה לבטלה, ושאני יעו"י באמירת הרחמנים שאומרו בפ"ע.
- ח. והנה באו"ח סי' רי"ט מצינו שמי שראה חבירו שקם מחליו וכדו' יכול לברך בריך רחמנא דיהבך לן וכו' או בא"י אמ"ה הגומל לחייבים טובות שגמלך כל טוב, וביאר הטור שאין כאן משום ברכה לבטלה, שמכיון שאינו אומרה בתורת חיוב לית לאן בה, עייש"ה⁵, הרי להדיא ככל הנ"ל.

¹ סי' ט"ו.

² סימן מ'.

³ ובשו"ת פאר הדור להרמב"ם באמת כתב שאין לברך את ברכת אשר צג, עייש"ה.

⁴ סי' קפ"ח.

⁵ וע"ע בה"ל שם.

קהל עדת ישורון

ירושלים

- ט. והנה דנו האחרונים אם איסור אמירת ברכה לבטלה הוא מה"ת או מדרבנן, ודעת רוב הפוסקים דאינו אלא מדרבנן, ובדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים ואכ"מ. ולכאור' מעניננו מוכח דאין האיסור אלא מדברי חכמים, דבדין תורה קשה לכאור' לחלק בין אומר בלשון חיוב לאומר בתורת בקשה בעלמא.
- י. ולפי כל הנ"ל יתכן ליישב קצת את סתירת הדברים ברא"ש, דהנה ברכת אשר צג י"ל דהיא בתורת רשות ואין בה חשש ברכה לבטלה, וברכה זו לית לן בה מה שאינה אלא תיקון הגאונים, אולם בברכת הכהן בפדיון הבן מפסיק בה בין בורא פרי הגפן לשתייה וא"א להפסיק ביניהם בדברי רשות, וע"כ שנאמרת בתורת חיוב, וע"ז תמה הרא"ש דלא תתכן ברכה בתורת חיוב לאחר חתימת התלמוד.
- יא. ואמנם דעת רבינו ירוחם והרמ"א דאף לברכת בתולים בעי' כוס, ולשיטתם א"א ליישב ככל הנ"ל דברכת בתולים היא ממש כברכת פדה"ב, אולם כבר תמהו מאוד האחרונים על שיטה זו, ולשיטתם א"ש, וכמשנ"ת.
- יב. עוד תמה בקרבן נתנאל⁶ דהרא"ש בתחילת מס' ברכות הביא את דעת רב עמרם גאון שיש לברך קודם קר"ש על המטה אקב"ו וציונו וכו', ומדוע לא תמה עליו שאין לחדש ברכות אחר חתימת התלמוד.
- ובעניי לא הבנתי הקושיה, דבפשטות לרע"ג כן הוא תיקון חז"ל והרי זה בכלל מה שאמרו חז"ל כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן", ולא שתיקן רע"ג ברכה, וא"כ ל"ק כלל.

⁶ קידושין שם.